

FLOW ÉS STOCK A REZSICSÖKKENTÉSBEN

Díjszabályozás és portfólió-gazdálkodás összefüggései

HORVÁTH M. Tamás

egyetemi tanár (MTA–DE Közszolgáltatási Kutatócsoport)

A „rezsicsökkentés” (2013–2014) Magyarországon egy kormányzati szakpolitikának látszik, ami közvetlen (nagy-)politikai hatásokkal járt, és ezért azóta is vitatott Magyarországon. A szókapcsolattal, szakmaibb megfogalmazással szólva, a központi díjmegállapításra visszatérést illették, amely adott körülmények között a fogyasztói árak összességében mintegy 25 %-os csökkenését eredményezte.

Jelen tanulmány¹ a történések nyomán észlelt jelenségnek nem a közpolitikai², még kevésbé a politikai³ összefüggéseit taglalja, hanem az ennek háttérben lévő díjszabályozás, továbbá az állam vállalati tulajdonrészesedése alakulását, és mindezek összefüggését az ún. rezsicsökkentéssel. Pénzügyi és gazdasági hatásokról lesz tehát szó, nem politikáról. A kifejtés a pénzügyi jog vállalati gazdaságtannal határos területén mozog. Elméleti közegét a társasági portfólióval gazdálkodás tulajdonosi és menedzseri viszonyainak eltérését modellező teória⁴ adja, a kormányzati rendelkező szerepekre vetítve.

A munka bázisát egy nagyobb kutatás képezi⁵, mely a szabályozási (regulációs) politika nemzetközi trendjeit és azok hatását elemzi. A probléma vállalati környezetének megértéséhez egy korábbi projektelőzmény munkálatai segítet-

¹ A tanulmányhoz fűzött megjegyzéseimért Bartha Ildikónak köszönettel tartozom.

² BÖCSKEI Balázs: *Rezsicsökkentés: A közpolitikai változás mint politikai innováció*. Politikatudományi Szemle, 2015. (XXIV. évf.) 4. sz., 94–114.

³ G. TÓTH Ida: *A gázárlarc lehull*. Heti Világgazdaság, 2018. február 22. 54–55.

⁴ Ld. erre különösen: Michael C. JENSEN: *Tulajdonosok és menedzserek. A vállalati irányítás természete*. Budapest, 2008. Alinea.

⁵ Az állami szabályozó szerepek újraértékelődése a szolgáltatásokban. MTA–DE Közszolgáltatási Kutatócsoport (2017–2022) A projekt koncepciójához lásd: http://kozjavak.hu/sites/default/files/files/Allami_szabalyozo_szerep_szolgaltatasok.pdf

ték a szerzőt.⁶ Ennek során több empirikus tanulmány⁷, illetve tanulmánykötet⁸ készült. Továbbá, az ágazatpolitikai folyamatok többrettü összefüggéseit fogalmilag, valamint a nemzetközi gazdasági és szolgáltatási integrációk közegebe is helyezve, átfogó könyvben⁹ adtuk közre. A kérdéskör nemzetközi összefüggéseinek kifejtésére egy európai uniós projekt¹⁰ résztvevőjeként¹¹ volt lehetőség.

A rezsicsökkentés közbeszéddé lett kategóriája tehát két jelenséget egybekapcsol: a központi díjmegállapítást és a fogyasztói árak csökkentését. A háztartási közüzemi szolgáltatások díját csökkentették az energia világgpiaci árára hivatkozással, a hazai túlárazásnak minősített állapot kiküszöbölése érdekében. A továbbiakban az egyszerűség kedvéért a rezsicsökkentés kifejezést használja a tanulmány azzal, hogy e komplex kérdéskörnek nem belső tartalmait, hanem „külső” hatásait, azaz pénzügyi és kormányzati tulajdonnal való gazdálkodási kapcsolatait igyekszik megközelíteni.

Kiindulópontunk szerint a közüzemi szolgáltatások – piacgazdaságban is – meghatározott részben közösségi érdekeltségűek. A tevékenységet végző gazdasági társaságok vonatkozásában a díjbevétel a folyó gazdálkodás alapja (flow dimenzió), ami mellett a vagyoni szempontok (stock) ugyanúgy meghatározóak tulajdonosi szempontból.

A hipotézis az, hogy a magyarországi rezsicsökkentés középtávon nem első-sorban lakossági díjpolitikai intézkedés, hanem sokkal inkább vagyონrészesedési és -felosztási üzletpolitika, kifejezetten kormányzati rendelkezési körben értelmezést nyerő módon.

A dolgozat célja elsősorban nem a gazdaságpolitikai történések rekonstruálása, hanem a vizsgált gazdálkodási jelenség pénzügyi és vagyón fölötti rendelkezési kapcsolatait illetően a térben és időben általánosítható elemek jellemző összefüggéseinek magyarázata.

⁶ HORVÁTH M. Tamás: *Magasfeszültség. Városi szolgáltatások*. Budapest, Dialóg Campus, 2015.

⁷ HORVÁTH M. Tamás: *Megszabva: Városi kormányzás másutt és itthon*. Tér és társadalom, 2015., 29:(2) 43–66.

⁸ HORVÁTH M. Tamás – BARTHA Ildikó (szerk.) *Gyűrűk és sugarak: Mit nyújt egy magyar város?* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2014.

⁹ HORVÁTH M. Tamás – BARTHA Ildikó (szerk.) *Közszolgáltatások megszervezése és politikái. Merre tartanak?* Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2016.

¹⁰ A Horizont 2020 EU Keretprogram által támogatott COST (European Cooperation for Science and Technology) IS1207 „Local Public Sector Reforms: An International Comparison” programjának (2013–2017) keretében

¹¹ Tamás M. HORVÁTH: *Evaluation of an Anti-Monopoly Programme in Hungarian Public Utilities*. In: Ivan KOPRIĆ – Hellmut WOLLMANN – Gérard MARCOU (szerk.) *Evaluating Reforms of Local Public and Social Services in Europe. More Evidence for Better Results*. London: Palgrave Macmillan, 2018.. 279–296.

1. A rezsicsökkentés összefüggései

A rezsicsökkentés Magyarországon a közüzemi szektoron belüli versenypiac erőteljes korlátozásának folyamatába illeszkedik. Megjegyzendő, hogy a kilencvenes években közvetlenül az ezredforduló utánig tartó liberalizációs folyamat több elemét másutt is megkérdőjelezzük. Mind a fejlett országokban, mind a harmadik világban, mind a kelet-közép-európai államokban újra jobban létjogosultságot kaptak az állami és közösségi megoldások is¹². Magyarország közöttük viszonylag szélsőséges példa, amennyiben a 2010 utáni fejlemények az átlagnál jóval határozottabb trendet mutatnak.

A politikai fordulat alapjául nálunk ebben a körben két negatívum szolgált. Egyrészt a privatizáció nyomán a közszolgáltatások nyújtásának feltételei fölött a közmegrendelők elvesztették a kontrollt. A fogyasztók által fizetendő díjak emelkedését rögzítő automatizmusok úgy tizenöt év után előnytelennek és korrigálhatatlannak mutatkoztak. Másrészt a korábban nem privatizált vállalati körrel kötött közszolgáltatási és más megállapodások nem voltak a kellő mértékben nyilvánosak, és több esetben gyanút tápláltak a kritikusok, hogy a közpénzek felhasználása átláthatatlan. A politika érdeklődését már korábban is bizonytalanság fölkeltette a közmű-szektor. Mindezek miatt a fölmerülő problémák a választási harc egésze színterére helyeződtek át. Előbb az új nagyvárosi önkormányzatok stratégiájának, nem sokkal később pedig magának a központi kormányzatnak a programja középpontjába, egyik csapásirányába kerültek a közműves ellátások és azok rezsídíjai.

A folyamat tehát nem volt előzmények nélkül való. Az árak alakulását illetően az árindex-adatokat követve, érdemes az *I. ábra* grafikonját is figyelembe venni. Látható, hogy az átlagos árindexhez képest (amit szaggatott vonallal jelöltünk, és amire a grafikonon nyíl külön rámutat¹³) az emelkedés a rezsicsökkentés előtt mindig magasabb volt. A teljes idősor adatait a *Függelék 1. pontja* mutatja.

Ugyancsak volt előzménye az iparági konfliktusoknak. Már a villamosenergia-piac korábbi liberalizációja nehéz szülésnek bizonyult. Az állami

¹² Giulio CITRONI (2010): *Neither State Nor Market: Municipalities, Corporations and Municipal Corporatization in Water Services – Germany, France and Italy Compared*. In: Hellmut WOLLMANN – Gérard MARCOU (eds.): *The Provision of Public Service in Europe: Between State, Local Government and Market*. Cheltenham, Edward Elgar, 2010., 191–216.; David HALL, D.– Emanuele LOBINA – Philipp TERHOST (2013): *Re-municipalisation in the Early Twenty-first Century. Water in France and Energy in Germany*. *International Review of Applied Economics*, Vol. 27, No 2, 193–214.

¹³ Az *I. ábra* grafikonjának jelmagyarázatában az éves CPI rövidítés jelzi az éves teljes fogyasztói árindexet.

rendelkezési kör és a versenyszféra szétválasztása több nekifutásra sem lett tökéletes. A szabályozó, hatósági funkciókat betöltő független regulátor szervezet, mint rendszerirányítót (MAVIR), 2000-ben létrehozták ugyan, de már 2003-ban átalakították, majd 2006-ban újra integrálták a Magyar Villamos Művek (MVM) vállalatcsoportjába¹⁴. Közben több lépcsőben megvalósult a piacnyitás. Ugyanakkor az állami piacösztönzők alkalmazásával kapcsolatos jelentős vállalati magánérdekű harcokat jól mutatták a megújuló energiaforrásokot a rendszerbe bevonni törekvő kapcsolt áramtermelés (KÁT) támogatási mechanizmusa fölötti ellentétek az ezredforduló utáni első évtized során. Az árazási mechanizmuson keresztül a KÁT az egész szektorra kiható szabályozási erővel bírt.¹⁵ Az érdekküzdelmek nyilvánosságot is magában foglaló kontroll alá helyezése azonban nem sikerült. Mindezek miatt 2010 után a háztartási energia, különösen a távhő szoros árszabályozás alá vonása – láthatóan az 1. ábrából is – nem volt már meglepetés a piaci szereplők számára.¹⁶ Igazából már hozzászoktak, hogy törekvéseiket az állam megnyerése és befolyásolása útján¹⁷ igyekezzenek elérni.

Az alábbi grafikon idősorát azért választottuk éppen az adott szakaszban, azaz 2012 előtt, mert a rezsicsökkentési fordulat kiváltó előzményi okait keressük. Elsősorban tehát nem a fogyasztói árindexek máig ható alakulása érdekes e tanulmány gondolatmenete szempontjából.

A rezsicsökkentés előzményei szempontjából kiemelésre érdemes a távhőárak korábbi változása. Ez volt az a terület, ahová a korábbi szélsőséges ár-emelkedési kilengés miatt már korábban is államigazgatási árszabályozással avatkoztak be.

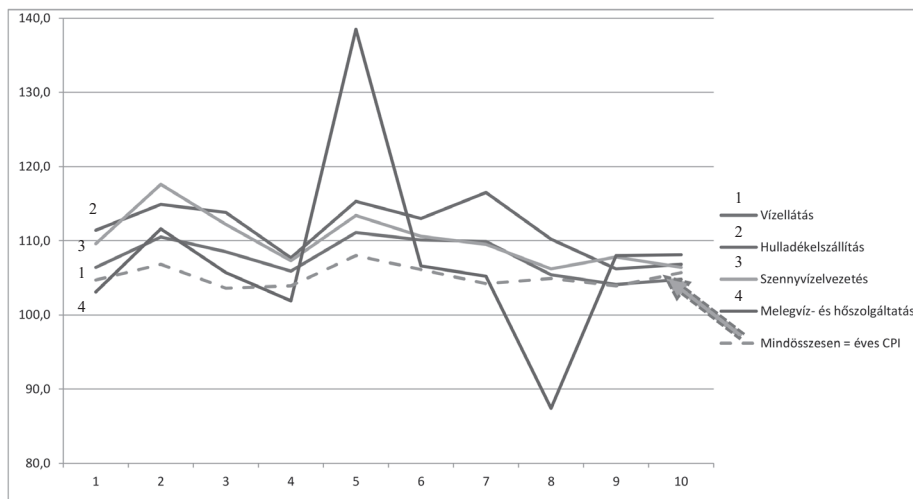
¹⁴ Árva Zsuzsa: *A villamosenergia-szolgáltatás piaci viszonyai*. In: HORVÁTH M. Tamás – BARTHA Ildikó (szerk.) *A közszolgáltatások megszervezése és politikái. Merre tartanak?* Budapest, Dialóg Campus, 2014. 195–205.

¹⁵ A megújuló energiaforrások alkalmazásának ösztönzési rendszerén keresztül tudták a termelők és szolgáltatók realizálni a szektorba eső összes tevékenységük eredményét.

¹⁶ A távhőszolgáltatás árának elszaladása miatt már 2010 előtt is beavatkozott a kormányzat. De akkor ágazati szabályozási eszközökkel, aminek egyébként része volt a szektorális különadó is.

¹⁷ „Az állam foglyul ejtése” (state capture), amiről ld. TÓTH István János és munkatársai: *Kormányzati kudarcok, járadékvadászat és korrupciós kockázatok a magyar villamosenergia-szektorban*. Budapest, BCE Szociológia és Társadalompolitika Intézet, Korrupció-kutató Központ. 2010. Kézirat.

1. ábra Közütemi szolgáltatások fogyasztói árindexeinek alakulása 10 éves (2003–2012) ciklusban (az előző év= 100%)

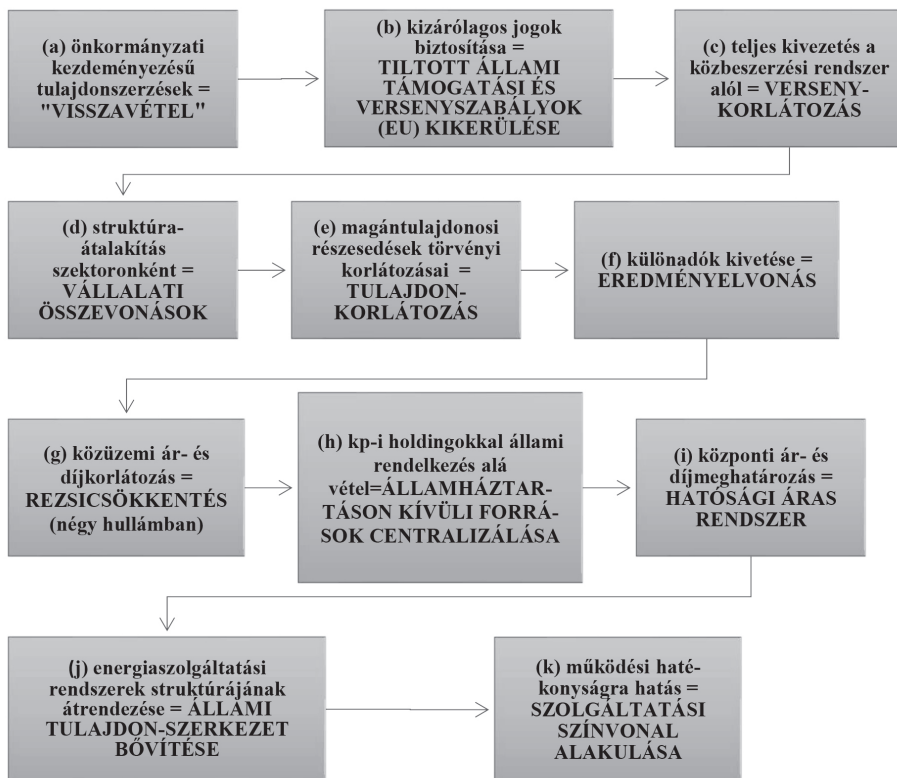

Forrás: STADAT COICOP-indexek, 2013¹⁸

A 2010 utáni problémakezelés azonban a korábbinál jóval komplexebb, illetve radikálisabb volt. A díjsökkentés beágyazódott egy rendelkezési sorozatba, aminek különlegességét az érdekeltségi viszonyok korábbi korlátokhoz képest való felszabadítása jellemezte. Mindezek alapján a 2010 utáni fejlemények folyamatábráját a 2. ábra szerint vázolhatjuk föl.

¹⁸ STADAT COICOP: KSH idősoros fogyasztói árindexek, 2015., http://www.ksh.hu/docs/eng/xstadat/xstadat_infra/e_qsf003c.html (2016)

2. ábra. A közüzemi gazdálkodási átalakítás folyamatábrája Magyarországon 2010 után

Az ábrázolt (a)-tól (k)-ig terjedő folyamat állomásai röviden a következőképpen jellemezhetők. Az áttekintéssel célom annak bizonyítása, hogy a rezsicsökkentés a lánc kiszakíthatatlan szeme.

- a) A hazai nagyvárosi önkormányzatok egy része már 2010-ben erőteljesen fellépett a külföldi tulajdonosokkal szemben annak érdekében, hogy a vállalati részvénytulajdont maguknak szerezzék meg. Emlékezetes eset volt a Pécsi Vízmű „elfoglalása” a város részéről. E törekvések során nem piaci eszközöket vetettek be. Központi szintről a törvényhozás oly módon segítette a folyamatot, hogy az átláthatóságra hivatkozással erősítette a köztulajdonosi pozíciókat. A nemzeti vagyonról szóló törvény a kormányzati feladatokhoz kapcsolt, for-

galomképességében korlátozott vagyon összefüggéseiben legálisan teremtett egyenlőtlen helyzetet a különböző tulajdonosok között.¹⁹

- b) Egyidejűleg korábbi gyakorlatukat folytatva és kiszélesítve, az önkormányzatok a tulajdonukban álló gazdasági társaságoknak kizárólagos jogot adtak a közszolgáltatási tevékenység végzésre a közigazgatási területükön. Ez azt jelentette, hogy – bizonyos szabályok betartása mellett – a továbbiakban mentesültek a közbeszerzetési kötelezettség alól. A gyakorlatnak kedvezett a megengedett állami támogatásokra vonatkozó uniós szabályok átalakulása.²⁰
- c) A közbeszerzési rendszer ismételt módosításával egyre több további közszolgáltatás tekintetében is végletesen szűkítették az ajánlattevők körét. Az elnyert speciális jogköröket viszont kiterjesztették. A többoldalú versenykorlátozás ily módon egyre kiterjedtebb lett a szektorban.
- d) Különösen a közműves vízellátási és a hulladékkal foglalkozó szolgáltatói szerkezetet alakították át alaposan.²¹ A víziközmű-szolgáltatások átszervezésekor a kiindulópontot a piaci szereplők közötti érdekütközés okozhatta. Magyarországon a rendszerváltáskor kb. 40 közműves vizet szolgáltató vállalat volt. Az önkormányzatok jogosítványainak kiterjesztése, tulajdonosi pozíciójának megteremtése az ellátórendszer szétaprózódásához vezetett, több mint 400 vállalattal. Az új törvényi szabályok a méretgazdaságosságra hivatkozással kényszerátalakulást és újra integrációt írtak elő. Ez a piaci szereplők megrostálásával járt. Még ennél is radikálisabb volt a piaci formákkal szembeni megoldások alkalmazása a hulladékgazdálkodásban.²² 2015 elején 460 települési működő hulladékgazdálkodási központ negyede esetében már szolgáltató kijelölésére került sor a katasztrófavédelmi hatóság részéről. További mintegy 160 esetben teljesen bizonytalan lett a működtető cégek sorsa, ami előkészítése volt az újabb radikális lépésnek.

¹⁹ HORVÁTH M. Tamás – PÉTERI Gábor: *Nem folyik az többé vissza. Az állam szerepének átalakulása a víziközmű-szolgáltatásban.* In: VALENTIN Pál – KISS Ferenc László – NAGY Csongor István (szerk.) *Verseny és szabályozás, 2012.* Budapest, MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 2013. 177–200.

²⁰ HORVÁTH M. Tamás: *Csendes fordulat.* Jogtudományi Közlöny, 2013. (LXVIII. évf.) 4. sz., 173–182.

²¹ HORVÁTH M. – PÉTERI 2013. i.m.

²² PUMP Judit: *A tulajdon és a helyi hulladékos közszolgáltatás.* In: HORVÁTH M. – BARTHA (szerk.) i. m. 131–146.

- e) A következő fázisban ennek megfelelően már kifejezetten a tulajdoni szerkezet előírására került sor, egészen más üzletpolitikai céloktól vezéreltetve. Így például a hulladéktörvény már eleve nem engedett többségi részesedést a külföldi és más magántulajdonosoknak. Határidővel átalakulási kényszert írtak elő, amely folyamat később egyenesen egy állami tröszti konstrukció életre hívásához vezetett. Az előbbi pontban említett szolgáltatói kör 2016-tól immár tovább feleződött. Az állami holdingba szervezés, érdemi részben gazdaságon kívüli, azaz államigazgatási eszközökkel történt, érteve ezalatt normatív kógens, tehát nem regulációs típusú ösztönző-visszatartó szabályozást. Megvalósult ezzel a közszolgáltató vállalatok tulajdoni szerkezete alakításának további fázisa.
- f) A magántulajdonosok kiszorítását követően a küzdelem új szakaszába lépett, mert ettől kezdve az az államon, pontosabban a kormányzati igazgatáson *belül* folyt tovább. Ekkortól a központi kormányzat már az önkormányzati tulajdonost tekintette elsőszámú ellenlábasának. A szektorra kivetett különadók, amilyen a közművezetékek adója, a hulladéklerakási díj, (a szállítást terhelő) útdíj, az energiaszolgáltatók (kiterjesztve a hulladékgazdálkodó cégekre is) jövedelemadója, a telekadó kivetésének lehetővé tétele a köztemetők fenntartóira – már rendre az önkormányzati tulajdonú társaságok eredményének elvonását célozta.
- g) Nos, ezen a ponton lép képbe a rezsicsökkentés. Az eddigiektől elszakíthatatlan logikájú volt az elsődleges motiváció a közműszolgáltatók fogyasztói díjainak központi rendelkezéssel történő csökkentésekor, amire a bevezetési időpontokat tekintve négy hullámban került sor, és amelynek részleteit a *Függelék 2. pontja* tekinti át. A társasági eredményből akartak elvonni, még ha az az önkormányzati gazdálkodási körbe tartozott is. Ennek a lépésnek óriási többlelhozadéka volt. Úgy lehetett a választóképes lakosságnak adni, hogy annak fedezetét mástól vették el. Rendszerjellemző: az emberek egyáltalán nem tekintették saját veszteségüknek a decentralizáció hatókörébe tartozó források szűkülését. Egyidejűleg a központi kormányzat csökkentette a költségvetési kontroll alól kibúvó államháztartási alrendszeren kívüli, önkormányzati vállalati és ilyenként helyi tulajdonosi döntési befolyás körébe tartozó források körét.
- h) A megmaradó, államháztartáson kívüli, helyi rendelkezésbe vonható vállalati források centralizálása a kormányzati ellenőrzés alá tartozó

ágazati holdingok megalakításával és monopolhelyzetbe hozásával valósult meg. Az ENSZK Első Nemzeti Közműszolgáltató Zrt., a gáz-, tervezetten a távhőszolgáltatás, illetőleg a Nemzeti Hulladékkezelő Koordináló és Vagyonkezelő Zrt. a hulladékgazdálkodás lakossági ágának államigazgatási vállalati központosítását valósította meg. Utóbb (2017 végétől) az NKM Nemzeti Közművek Zrt. a gázszolgáltatás és a villamosenergia-szolgáltatás vállalatcsoporti tulajdonosi integrálásának megkezdését jelentette.

- i) A folyamatnak a következő állomását jelentette a hulladékos közszolgáltatások díjszámolásának, számlázásának és díjbeszedésének lényegében hatósági típusú rendelkezési körbe vonása. Hasonló természetű a kéményseprés átfogó átalakítása. Az egyre kiterjedtebb versenykorlátozás és a gazdálkodási eredmény elvonása miatt a kontrollmechanizmusoknak át kell alakulniuk. Az önszabályozás és más piaci automatizmusok helyébe a külső kontrollok lépnek, amelyek minden későbbi fejlesztés ellenére is nyilván más hatásfokkal fognak működni, mint tennék azt versenykörülmények között.
- j) A szolgáltatási struktúráknak az egész energiaellátási és energiatermelési rendszerrel összefüggő átalakításai is sorra kerültek. A szektor vezető külföldi vállalatóriásai, mint az RWE, az E.ON, az EDF vagy a GDF Suez hazai leányvállalatai piaci értékük nagy részét elveszítették. Rajtuk kívül a Főgáz, a Démász, a Tigáz neve érdemes különösen említésre, mint állami kézbe került közüzemi szolgáltató társaságoké. A tulajdoni szerkezet további átrendezése új nagyságrendi szintre lépett. Az állami vagyon üzleti hasznosítási célú átrendezése folyamatossá vált.
- k) A fogyasztói szempontok a folyamat eredményeképpen nyilvánvalóan hátrásorolódnak. Ennek látható jele ez idő szerint, hogy rendkívüli állapotot idéző módon a katasztrófavédelmi szervek veszik át a szolgáltatást vagy jelölik ki a szolgáltatót a hulladékos ágazatban és a kéményseprés terén. Másfelől vészjósló a kijelölt szolgáltatók „felkenése” mintegy hatósági, sőt csaknem rendészeti jogkörökkel (mint a tüzeléstechnikai, gázkészülék-felülvizsgálati, klímabeszerezési, vízóra-bekötési és hasonló munkálatok elvégzése, kontrollja kapcsán már jól látható). A rendszert átalakító eszközök alkalmazásának során a díjfizetőnek nyújtott minőség elismerten nem tartozott a kiemelt prioritások közé.

A fenti folyamatba, mint látható, a rezsicsökkentés integráns módon beépült. Hogy még ezzel összefüggésben sem csak egyszerűen az árakról van szó, mi sem bizonyítja jobban, mint az időközben lezajlott drasztikus és tartósnak mutakozó világgpiaci energiaár-csökkenés, amely mindezidáig teljesen hatástalannak bizonyult a hazai közműszolgáltatásokra.

A hatósági árszabályozás bevezetése a szolgáltatók saját árazási magatartására olyan, mint a libatömés a jószágra. Amint elkezdik, onnantól az állat magától többet nem eszik. A mi esetünkben sem lehet meglepő az árkövetés kiiktatása, hiszen a hatósági árszabályozás a szerepkör átvétele címén a versenyhelyzetet korlátozta. De nem egyedüli eszközként, hanem számos más döntéssel és intézkedéssel elszakíthatatlanul szoros összhangban.

Általános összefüggés is adódik a folyamatábra alapján. A monopóliumos szolgáltatást nyújtó vállalatok flow-ja (díjbevétele) és stock-ja (vagyoneértéke, beleértve az immateriális javakat) szoros kapcsolatban állnak egymással. Rendkívül befolyásoló hatású lehet még azonban a közszolgáltatásokban szükségyszerű kormányzati szerepek egymás mellett élése adott esetben magának az államnak a saját vagyoni részesedésekkel való gazdálkodásával is. Láthatóan van olyan kormányzati (gazdaság-)politika, amelyik a közhatalmi szabályozó-regulációs szerepeket önnön tulajdonosi portfólió-rendelkezéseivel egységben, illetve egymásra tekintettel gyakorolja.

2. Tulajdonosi pozíciók átrendezése államigazgatási eszközök igénybevételével

A fenti folyamat lényeges, és e tanulmány középpontjában álló kérdése a központi közhatalmi díjszabályozás összefüggése a közüzemi gazdasági társasági vagyonerészesedések újraosztásával. A fenti folyamatszerűség feltárása után állítható, hogy a tulajdoni átalakítás oka, és nem egyszerűen csak kísérőjelensége a lakossági díjcsökkentés érvényesítésének.

A központi kormányzat 2011 végétől szolt bele a szolgáltatásszervezésbe. Ettől kezdve a közmű-szolgáltatási területeket egyenként újraszabályozták. Az új törvények és lényeges módosítások, végrehajtási szabályok 2012–14 folyamán léptek hatályba. Láthatóan azonban egy permanens átalakítás vette kezdetét, aminek jogi és megvalósítási állomásai tovább húzódnak. A szabályozás főbb csomagjai a következők voltak.

- a) Az energiaellátás már a kétezres első évtized közepétől erőteljes célpontja volt a vonatkozó kormányzati szakpolitikák alakításának.

A 2010-ben hatalomra került többség először a szabályozó hatóságok függetlenségét vette célba. A közszolgáltatás-szervezési kérdések közvetlenül csak ennek alárendelten kerültek szóba. Közvetett értelemben viszont a szabályozó szerepek átalakítása, államigazgatási centralizálása hatással volt a díjképzés mechanizmusára. Ezért témánk szempontjából is lényegesek a távhőszolgáltatásról²³, a villamos energiáról²⁴, a földgázellátásról²⁵, illetve áttételesen az elektronikus hírközlésről²⁶ szóló törvények ez idő szerinti módosításai.

- b) A következő átalakítási szint már a rendszerek egészét érintő. Ennek megfelelően teljesen újraszabályozásra kerültek a víziközmű-szolgáltatások²⁷ viszonyai már 2011 legvégén. Ugyancsak nagy jelentőségű a hulladékokról²⁸ szóló új rendezés. Mindkettő lényege a fennálló piaci viszonyok alapvető újrendezése. Ehhez szükség volt a kormányzati szerepek, a szabályozási rend, valamint a vagyoni struktúra mélyreható átszabására. Az utóbbihoz az alapot a nemzeti vagyonról²⁹ szóló törvény és módosításai teremtették meg. E két nagy horderejű alágazathoz képest kisebb súlyú, de az alkalmazott átalakítási modell tekintetében modell-értékű a kéményseprő-ipari közszolgáltatásról³⁰ szóló törvényi szabályozás, valamint a nem közművel elszállított (szippantott) szennyvíz kezelésére vonatkozó rendelkezések.
- c) A törvényalkotás harmadik csoportját a hatásában a 2014. évi választásokat megelőző időszakra programozott közmű-rezsiszükséglet-csökkentés és annak kapcsolódó számlázási³¹ joganyaga alkotja. Ezzel a szektor üzleti eredményt termelő képességére, feltehetően átmenetileg, de célzottan, döntő csapást mértek. Szimptomatikus jele ennek a hulladékgazdálkodók már említett ellehetetlenülése, valamint 2015 elejére a kéményseprő-ipari terület nyílt államosítása, és ezzel az érdekeltségek újraosztásának megalapozása.

²³ 2005. évi XVIII. tv. a távhőszolgáltatásról.

²⁴ 2007. évi LXXXVI. tv. a villamos energiáról.

²⁵ 2008. évi LX. tv. a földgázellátásról.

²⁶ 2003. évi C. tv. az elektronikus hírközlésről.

²⁷ 2011. évi CCIX. tv. a víziközmű-szolgáltatásról.

²⁸ 2012. évi CLXXV. tv. a hulladékról.

²⁹ 2011. évi CXCVI. tv. a nemzeti vagyonról.

³⁰ 2012. évi CX. tv. a kéményseprő-ipari közszolgáltatásról.

³¹ 2013. évi CLXXXVIII. tv. az egységes közszolgáltatói számlaképről.

A törvényalkotás tartalmi eszközei nem kevésbé érdekesesek. A magántulajdont a szolgáltatói vagyoni körében állító korlátokon és a szolgáltatási díjak korlátozó meghatározásán túl a tevékenységvégzés feltételeinek újrászabályozásával biztosította be magát a kormányzat szektorális átrendezési céljai elérésének bebiztosítása érdekében. A vizes ágazatban ún. szolgáltatói egyenértékest határoztak meg, ami társaságok szolgáltatási területeinek jelenős összevonását követelte meg.

A hulladékgyűjtésben ez az út nem volt az érdekérvényesítő szempontnak megfelelő, ugyanis a közszolgáltatási hulladékgyűjtők szűrését már az előcsatlakozás során megvalósított ISPA-projekt ösztönző rendszerével megvalósították. Ekkor a lerakókat méretgazdaságosan kialakítva lényegében megszüntették a környezeti feltételeknek meg nem felelő üzemszerű lerakást és a szakszerűtlen gyűjtést és szállítást. Az ezredfordulón ezer körüli szolgáltató száma 2011-re már negyedére csökkent, köszönhetően az ISPA projektjének. A környezeti feltételeknek megfelelő kistérségi lerakók kialakításának támogatása a vállalati szervezet integráltabbá válását is magával hozta.

A hulladéktörvény ezért gazdaságon kívüli kényszert alkalmazott, amikor egyszerűen kormányzati/önkormányzati tulajdoni többséget írt elő kötelezettségként a közszolgáltatást nyújtó cégekben. Ugyancsak feltétel volt záros határidővel a közszolgáltatási szerződések újrakötése, valamint a nonprofit gazdasági társasággá való átalakulás. Mindeközben a közszolgáltatók intenzív harcot folytattak a termelési (nem veszélyes), illetve a kommunális hulladékhoz hasonló termelési hulladékkal kapcsolatos monopoljogok megszerzése érdekében, amit a szabályozási változások során jelentős mértékben sikerült is átvezettetniük.

A tevékenységvégzés új feltételeinek érvényre jutását egyébként az ehhez szükséges engedélyek megújítása kötelezettségének megkövetelésével érték el. Mivel ezt természetesen sok társaság nem tudta elérni, összeolvadásokra, átszervezésekre, a külföldi tulajdonosok jó részének kivonulására került sor. A jogosultak száma csökkent, illetve az alanyokban – egyelőre nehezen követhető – változások álltak be.

A törvényi szabályozások a tevékenységvégzés ellenőrzésének, auditjának feltételeit is szigorítják. A minőségi követelmények érvényesítése azonban a szabályozási környezet egészével összevetve inkább afféle szalonképességet imitáló blöffnek tűnik. Hiszen a versenyfeltételek megszüntetése nyilvánvalóan a legalapvetőbb kontrollt vezeti ki a rendszerből. Az is igaz persze, ha már ez megtörtént, akkor a szolgáltatási szint nyomon követésének külső megoldásait és technikáit mindennél inkább fejleszteni kellene. Hogy ez a szakracionális

szempont mennyire képes kompenzálni az újonnan épített monopolhelyzetekből fakadó minőségromlási kockázatot – arra csak jóval később kapunk választ. Akkor is feltehetően alágazatonként különböző tartalmút.

A közszolgáltatási színvonal egy extrémnek tűnő, de valójában a létrehozott mechanizmusban rendszerszerű kontroll-technikája a katasztrófavédelem intézményrendszerének felügyeleti szerepe. A működésképtelenné vált, illetve tett feladatellátó helyébe ennek a rendészeti államigazgatási szervnek kell gondoskodnia helyettesről, mégpedig az új szolgáltató kijelölése útján. 2015 elején a közszolgáltatási hulladékgyártásban és a kéményseprő-ipari közszolgáltatásban erre igen kiterjedt körben kerül sor. A szabályozással előidézett válsághelyzetet rendkívüli jogkörrel felruházással és rendkívüli intézkedések alkalmazásával oldják fel. Lehetővé válik ezzel a célzott átszervezések (tulajdonosok és menedzsmentek cseréje, vállalatok összevonása, esetleg új vállalatcsoportba szervezése) megvalósítása. Minden valószínűség szerint megelőlegezve ezzel a későbbi problémamegoldást, a megtisztított terepen való új vállalkozás „tisztá lappal” indítását.

Mindez a folyamat azonban aligha hagyja érintetlenül a szolgáltatás minőségét. A monopolhelyzetek erősítése, a versenyszabályok negligálása, a kormányzati döntések eluralkodása, valamint az intézményrendszer centralizálása általában növeli a tranzakciós költségeket. A közüzemi szektorban ezek a hatások is hosszabb távon fognak egyre nagyobb mértékben érvényre jutni.

3. Okszerűség és célzatosság

A fenti folyamatábra gondolatmenete egy oksági folyamatot ír le. A rezsicsökkentés ebbe, azaz a kormányzati állami támogatási és forrásallokációs politika egészébe illeszkedik. Nem lehet egy elemet innen kiemelni és önálló közpolitika tárgyává minősíteni. Lehet, hogy a rezsicsökkentés és annak kommunikációja politikailag nagyon innovatívnak látszik, különösen a szavazati támogatások maximalizálása szempontjából, de talán csakis onnan, és onnan is igencsak egyoldalúan nézve.

Még a kormányzati érdekek érvényesítése szerint sem föltétlenül ez a teljes átalakítási folyamaton belüli legnagyobb dobás. Sokkal jelentősebbnek tűnik az iparági eredmény újrafelosztása. Ehhez képest a lakossági támogatás más jövedelemtulajdonossal való megfinanszíroztatása jó ötlet ugyan, de mégiscsak aprópénz, figyelemmel az energiaár-környezet alakulására is.

A rezsicsökkentés szlogenje a közüzemi szolgáltatás flow-jára, azaz a díjfizetés működési szerepére, a gazdálkodás fenntarthatóságban játszott szerepére helyezi a hangsúlyt. Emellett azonban a jövedelmezőség középtávú befolyásolása a tulajdoni szerkezet átalakításának ágyazott meg. Az iparági szereplők átrendezése, a kormányzati portfóliótulajdon kiterjesztése azonban messzebb ható üzleti jelentőséggel bírnak.

Meg kell jegyezni továbbá, hogy ez a logika teljesen negligálja a szolgáltatás minősége iránti vállalkezési elkötelezettséget. Mégpedig azért, mert az eredményességi, azaz a fogyasztó jólétére ható szempontokat az üzleti érdekektől nagy mértékben elkülöníti.

Mindennek tükrében térhetünk vissza a rezsicsökkentés közbeszédé tett fogalmához. Félrevezető a politikai döntésnek a közép- és hosszabb távú kockázatait teljesen negligálni úgy, hogy a közvetlen szavazatmaximalizálásra való (nem kizárólagos) hatást veszi valaki csak figyelembe. Vannak ugyanis más következmények is.

A versenykörnyezet kiiktatásának különböző jogsértési folyamánai már vannak,³² és számosak még lesznek.³³ A szolgáltatási színvonal pedig bizonyosan és érezhetően romlani fog, különösen a szinten tartó beruházások és rendes felújítások elmaradása, valamint a fejlesztések fenntarthatatlansága miatt. Mindezen közben a valós probléma, amire tényleg választ kellett volna adni, vagyis a monopolhelyzetek ellenőrizetlensége, a radikális újraelosztás után is változatlan maradt, sőt erősödőben van.

Nevezhetjük még ezt is eredményesnek, amiért az ár a nyertesek szemszögéből egyáltalán nem nagy. Hasonlóképpen ahhoz a megoldáshoz, hogy a döntések későbbi kockázatát nem azok meghozói viselik majdan, miről is sarkalatos törvények már jó előre rendelkeztek.³⁴

³² Miként ez történt például a Pécsi Vízmű esetében: https://www.napi.hu/magyar_vallalatok/birosag_jogserto_volt_a_pecsi_vizmuszekhaz_birtokbavetele.498425.html Lásd továbbá az Európai Bizottság által Magyarországgal (és több más tagállammal) szemben a tagállami energiaszabályozás kapcsán indított kötelezettségszegési eljárás és annak folyamánai összefoglalását: SZILÁGYI Dániel: *Energiaszabályozás: rezsicsökkentés EU-konform módon?* Kozjavak.hu, 2016. október 29. <http://kozjavak.hu/energiaszabalyozas-rezsicsokkentenes-eu-konform-modon>

³³ Amerikai választottbíróóságok előtt számos beruházásvédelmi (ICSID-)eljárás folyik. Lásd például az ENGIE International Holdings BV, ENGIE SA and GDF International SAS v. Hungary (ICSID Case No. ARB/16/14) folyamatban lévő eljárást.

³⁴ A stabilitási törvény (2011. évi CXCVI. tv.) rendelkezik az Európai Unió kötelező jogi aktusának való megfelelés miatt megállapított fizetési kötelezettségről, amely esetében számos alkotmányos garanciára nem kell tekintettel lenni (34. §).

A korlátozott racionalitás alapján a tudás korlátozottságát milyen szinten vehetjük figyelembe az alkalmazások során. A miniszterelnöki tusnádfürdői beszédből³⁵ világosan kiderül, hogy a rezsicsökkentés csak része a nemzetközi cégek monopóliuma elleni, drasztikus tulajdoni átrendezést célzó küzdelemnek.³⁶ Tehát a döntéshozók nagyon is tisztában voltak oksági folyamatokkal, nagyon is látták az újraértelmezés kereteit és rendeltetését, hasznait és költségeit. A szakítás a liberalizáció értelmezésével ezért nem heurisztikus, hanem kiszámítottan érdekalapú. A közműszolgáltatási árak nagypolitikai szintre emelése nem egyszerűen kommunikációs ötlet, hanem kalkulált és megvalósított, gazdaságilag és portfólió fölötti rendelkezési üzleti fordulat része.

Kétségkívül rájátszott a kommunikáció is magára csak a „narratívára”, ami pedig inkább fedi, mint megvilágítja a gazdasági és pénzügyi lényegét.

A közműszámla-képről szóló törvényi szabályozás (l. jogalkotási kontextusára a *Függelék* 3. pontját!), illetve már az azt megelőző parlamenti vita is. A törvény, mint emlékezetes, különböző megadott színekkel jelölteti azt a mezőt, amelyen az egyes fajta szolgáltatóknak havonta, göngyölítve kell kimutatniuk a fogyasztót ért megtakarítást a rezsicsökkentés intézkedései folytán. Ez az időzített kommunikációs és szavazatnövelő bravúr ugyanakkor persze éppenséggel eltagadja, nem pedig fölidézi az érdekcsoportok közötti jövedelemátrendezés nagypolitikájának komplexitását.

Ami az okságot illeti a folyamatban, az államháztartáson kívüli források kezelésével való összefüggés valószínűleg egyes elemeket hozzáad a racionális magyarázatokhoz. Jelen tanulmányban az érdekalapú megközelítések gazdag tárházából merítettünk. Ennek kifejtésére itt nincs hely, de az általam vázoltak leginkább a „megbízó–ügynök” elméletek egyik interpretációs típusának³⁷ fogalmi keretébe épülnek.

4. Kommunikáció, avagy üzletpolitika

Világos, hogy a nem racionális és nem intézményi felfogások alkalmazása³⁸ erre az esetre igencsak célszerű lehet. Korábban az árak világpiacon trendeket

³⁵ Miniszterelnöki beszéd a XXIV. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban, Tusnádfürdőn, 2013. július 29.

³⁶ BÖCSKEI i.m. 113.

³⁷ JENSEN i. m.

³⁸ GAJDUSCKEK György – HAJNAL György: *Közpolitika. A gyakorlat elmélete és az elmélet gyakorlata*. Budapest, HVG-ORAC, 2010. 36–38.

követése valószínűleg manipulált magyarázat volt, amit az akkor még inkább regulatívnak tekinthető, iparági szabályozó hatóságok sem tudtak kiszűrni.

A problémára való reakciót valóban egy, a hagyományostól eltérő közpolitika-felfogás dominálja, amelyiket a klasszikus közösségi döntési ciklussal már nem lehet sikeresen leírni. Mert utóbbi feltételezi a közpolitikai folyamatot a céltételezéstől az elérési utak meghatározásán, a hatékonysági és társadalmi eredményességi paraméterek definiálásán át, a tervezett és ellenőrzött megvalósításon keresztül, az értékelési és visszacsatolási rendszerekig. A rezsi-csökkentés kapcsán nem slendriánságból hiányoztak a hatásvizsgálatok, nem feledékenységből maradt el a döntési alternatívák fölvezetése, nem sietésből kerülték ki még a bombabiztos kétharmados parlamenti döntési eljárást is képviselői indítványokkal, nem átgondolatlanságból állították kész helyzet elé az iparági szereplők egy részét, és nem jogalkotási hibából felejtkeztek el részletekről. Hanem azért, mert a makropolitikai hatalmi célnak éppen ez és éppen így volt a tökéletesen megfelelő.

Egyszerre hirtelen központi kérdéssé tettek egy addig szakpolitikai problémát. Csakhogy ezzel az intézményi közpolitikai értelmezési tartományból is kivezették az ügyet, mégpedig teljesen tudatosan, gondosan megfontolva.

Mindez a legkevésbé sem jelenti azt, hogy a racionális felfogások hatóköre alól teljesen kiléptünk volna, sőt, ellenkezőleg.

Gondoljuk csak meg, egy üzleti döntést a tulajdonosok vagy éppenséggel a menedzserek, nem az intézményi döntéshozatal rendjében hoznak meg. Hiányoznak náluk sokszor a cikluselemek, már csak a szükséges – figyelmen kívül hagyása esetén veszteséget kelezető – időtényező miatt is. Mondhatnánk, hiszen az üzleti világban magántulajdonosok vannak, tehát ez természetes. Csakhogy esetünkben a folyamatnak éppen ez az egyik lényege, hogy a közműágazat alapvető monopóliumainak jelentős része állami lett, miként azt a 2. ábra folyamatleírása az e), h) és j) pontban is mutatja. Vagyis a kormányzat gazdasági társasági (azaz magántulajdonosi) eszközökkel érvényesít közcélakat, tehát „közpolitikát” csinál – éppenséggel vállalat-szervezési eszközökkel. Csoda hát, ha ehhez eszközrendszer is vált?

Az így megtalált, nem a közhatalom gyakorlására rendelt intézményesült közpolitika ezért nagyon is racionalitás, csak a hétköznapihoz képest más értelemben az. Hogy mást ne mondjunk, ennek a hozzáállásnak nem eleme a nyilvánosság, hiszen üzleti titkokról kell döntenet; nincs társadalmi eredményességi szempont, hiszen tulajdonosi eredmény szemlélet van; nem értékszempontok és közösségi preferenciák között kell rangsorolni, hanem az osztalék felosztását meghatározni. És így tovább, minden mozzanat értelme más lesz. Tehát a

közismert közpolitikai ciklusú szemlélet szögre akasztásának van nagyon is megokolható indoka. Az ebben rejlő lényeg érvényre jutásához innovatív kommunikációra nincs is szükség.

Végkövetkeztetése e gondolatmenetnek az, hogy a lakossági szolgáltatási díjak flow dimenziója mögött a közüzemi vagynon és a szolgáltatási monopóliumokon nyugvó stock körében zajló folyamatok meghatározóak a vizsgált folyamatban. Ebben az összefüggésben a tulajdon- és tulajdonosváltás jelenti az alapvető magyarázó okot, aminek nem célja, csak eszköze volt a közüzemi díjak csökkentése.

FÜGGELÉK

1. Fogyasztói árindexek (COICOP) (2003–2015)

%, az előző év=100,0

Év	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vezetékes ivóvízellátás	106,4	110,5	108,5	105,9	111,1	110,1	109,9	105,4	104,1	104,8	96,1	93,5	101,2
Települési szilárd hulladék gyűjtése és elhelyezése	111,4	114,9	113,8	107,7	115,3	113,0	116,5	110,2	106,2	106,8	102,6	91,7	100,0
Szennyvízelvezetés és -kezelés	109,6	117,6	112,2	107,3	113,4	110,6	109,5	106,2	107,8	106,4	96,8	93,9	100,0
Villamosenergia-szolgáltatás	111,0	119,0	106,7	102,3	114,5	109,9	107,0	107,4	100,7	103,5	90,1	87,8	95,7
Gázszolgáltatás	105,6	110,7	106,9	111,6	131,5	119,9	109,4	110,6	109,9	107,7	91,6	86,0	97,2
Távhő- és melegvízszolgáltatás	103,1	111,6	105,7	101,9	138,5	106,6	105,2	87,4	108,0	108,1	88,6	89,0	97,3

Source: STADAT COICOP indexek, 2015

2. A lakossági rezsicsökkentés időrendje (jogszabályok szerint)

Közműszolgáltatás	Csökkentés kezdete	
		árváltozás 2012. decemberéhez képest
elektromos áram	2013. I.1.	90%
	2013. 11.1.	80%
	2014. IX.1.	75,44%
vezetékes gáz	2013. I.1.	90%
	2013. XI.1.	80%
	2014. IV.1.	74,80%
Távhő		árváltozás 2012. novemberéhez képest
	2013. I.1.	90%
	2013. XI.1.	80%
	2014. X.1.	77,37%
ivóvíz		árváltozás 2013. januárjához képest
	2013. VII.1.	90%
háztartási hulladék kezelése		árváltozás 2012. áprilisához képest
	2013. VII.1.	93,78%
folyékony hulladék kezelése		árváltozás 2012. januárjához képest
	2013. VII.1.	90%
kéményseprés		árváltozás 2012. decemberéhez képest
	2013. VII.1.	90%

Forrás: Szemesi³⁹ alapján

3. A közüzemi szolgáltatások átalakításával kapcsolatos alapvető ágazati törvények

2005. évi XVIII. tv. a távhőszolgáltatásról
 2007. évi LXXXVI. tv. a villamos energiáról
 2008. évi LX. tv. a földgázellátásról
 2003. évi C. tv. az elektronikus hírközlésről
 2011. évi CCIX. tv. a víziközmű-szolgáltatásról
 2012. évi CLXXV. tv. a hulladékról
 2011. évi CXCVI. tv. a nemzeti vagyronról
 2012. évi CX. tv. a kéményseprő-ipari közszolgáltatásról
 2013. évi CLXXXVIII. tv. az egységes közszolgáltatói számlaképről
 2013. évi LIV. tv. a rezsicsökkentés végrehajtásáról
 2013. évi CCXXXI. tv. egyes törvényeknek a rezsicsökkentés végrehajtásával összefüggő módosításáról

³⁹ SZEMESI Sándor: *A közszolgáltatások díjcsökkentésének nemzetközi jogi összefüggései*. In: HORVÁTH M. – BARTHA (szerk.) i. m. 2016. 275–287.

TARTALOM

TERSZTYÁNSZKYNÉ VASADI Éva Bevezetés helyett.....	9
BÉKÉS Balázs Az Európai Bizottság joggyakorlata az állami támogatásokkal kapcsolatos eljárásaiban	11
BODZÁSI Balázs Keretbiztosítéki jelzálogjog a régi magyar magánjogban	39
BOTOS Katalin Út a szolgaságba	59
CSŰRÖS Gabriella Erősebb stabilizáció az uniós közpénzügyekben?	71
DEÁK Dániel Integrációs törekvések és különutak a nemzetközi adójogban	93
ERDŐS Éva Pénzügyi fogyasztóvédelem a választottbírói eljárásban	115
FÁBIÁN Ferenc A magánjogi társaság és a társasági jog.....	137
HAJAS Barnabás Teszt, vagy valami más?.....	161
HALÁSZ Zsolt Állami pénzkibocsátás vs. virtuális fizetőeszközök.....	167
HORVÁTH M. Tamás Flow és stock a rezsicsökkentésben	183

KAMPLER Béla Az adóigazgatási eljárásjogi és a büntetőjogi szabályozás egyes összefüggései.....	203
KATONA Klára A pénzügyi közvetítőrendszer gazdasági hatásának vizsgálata a Katolikus Egyház tanításának szemszögéből	217
KECSÓ Gábor A helyi iparűzési adó az adórendszerben	237
KLICSU László A pénzügyi jog tárgya és oktatása.....	255
KÓMÁR András A betétbiztosításban rejlő erkölcsi kockázat szabályozási vetületei.....	263
LENTNER Csaba A jegybanki szabályozás és bankfelügyeleti tevékenység egyes vetületei a piaccgazdasági átmenet kezdetén.....	271
NAGY Zoltán – PETRÓ Angéla Gondolatok a közteherviselésről.....	287
PARDAVI László Az adólevonási jog gyakorlásának akadályai	301
RÁTH Olivér Költségvetési tanácsok.....	313
SÁRKÖZY Tamás Az állami vállalat jogintézményének jogtörténete Magyarországon.....	331
SCHANDA Balázs Az adóhányad-irányítás mint a vallási közösségek támogatásának módja	343
SZABÓ Ildikó Feltételes adómegállapítás az újrakodifikált eljárási szabályokban	355

SZABÓ István	
Az 1919-es ún. Erzberger-féle német adóreform	375
SZALAI Ákos	
Fizetési képtelenség, túlzott eladósodás és a joggazdaságtan: célok és trade-offok	391
VARGA Erzsébet	
Az automatikus adóügyi információcsere alkalmazása Magyarországon	403
VARGA Zoltán	
A nyugdíjrendszer finanszírozási elveiről	425
VARGA Zs. András	
A Szent Korona a magyar Alaptörvényben.....	439
VÁRNAY Ernő	
Adalékok a Magyar Nemzeti Bank és az Országgyűlés viszonyához	459
VERES Zoltán	
A pénzügyi felügyelet fogyasztóvédelmi tevékenységének alakulása, különös tekintettel a bankfelügyeletre	475

MAGISTRA ET FAUTRIX

♦ HALUSTYIK ANNA ♦

EMLÉKÉRE

HALÁSZ ZSOLT
SZERKESZTÉSÉBEN

PÁZMÁNY PRESS
BUDAPEST ♦ 2019